

Lisányi Endre

Tárlat zárt ajtók mögött

*Bugyi István József és Lisányi Endre közös kiállítása
Jászberényben*

Jászberényben, a Lehel Filmszínházban november 11-én nyílt meg Bugyi István József és Lisányi Endre közös kiállítása. A megnyitó után akár le is kerülhettek volna a falakról a képek, ugyanis másnap – a járványügyi intézkedések miatt – már nem fogadhatott látogatókat a galéria.

A bezárt ajtón plakát hirdeti, hogy odabent kiállítás található. Tárgyszerűen egyedül a plakát árul el valamit a művekről; a szöveg mellett egy-egy reprodukció tájékoztat arról, hogy milyen elgondolás szerint dolgoznak a művészek, és hogy milyen lehet a kiállítás összképe és hangulata. Tulajdonképpen a kiállítás erre a plakátra zsugorodott össze.

A sajátos helyzet a kiállításplakátok jelentőségére, a zárt ajtó előtt megtorpanó emberek pedig a bezárt tárlatok és a közönség különös viszonyára irányítják figyelmünket.

Owen Hopkings¹ a Deezen online építészeti-design magazinban² arról elmélkedik, hogy a koronavírus-járvány miatti látogatáskorlátozások és intézménybezárások sürgetővé teszik, hogy a múzeumok, galériák és általában a kulturális terek alternatív látogatás- és programszolgáltatások után nézzenek.³ A kialakult sajátos helyzetet elemezve – másokhoz hasonlóan – ő is hangsúlyozza az online elérhetőség jelentőségét, de emellett utal a virtuális megtekintés többféle hátrányára is, majd azzal az oly sokszor hallható megállapítással zárja tanulmányát, hogy a múzeumoknak újra kell gondolniuk a néző és a bemutatott tárgy kapcsolatát.⁴ Írása nem is ezért figyelemfelkeltő, hanem mert bevezetőjében felidéz egy elgondolkodtató régebbi eseményt, nevezetesen hogy 1939-ben – a várható bombatámadások miatt – kiürítették a londoni Nemzeti Galériát. A híres gyűjteményt egy távoli, védett helyre menekítették. Aztán, amikor a körülményeket biztonságosabbnak

¹ Történész, építész, író, a Sir John Soane Múzeum kurátora.

² www.deezen.com/2020/05/13/museums-rethink-coronavirus-opinion/ (Utolsó letöltés: 2020. 12. 20.)

³ Amikor a szerző a járvány kulturális életre gyakorolt elszigetelő és modifikáló hatásáról elmélkedik, valójában a *múzeumok jelenkori funkciója és feladata* régóta tárgyalt témáját görgeti tovább.

⁴ „So museums should use the present moment to rethink the [...] relationship between object and viewer.” <https://www.deezen.com/2020/05/13/museums-rethink-coronavirus-opinion/> (Utolsó letöltés: 2020. 12. 20.)

ítélték, havonta egy festményt ismét kiállítottak. Mint Hopkings írja, rendkívül nagy figyelem és érdeklődés kísérte ezeket a különös tárlatokat.

Természetesen alapvetően más a világháborús helyzet, mint a jelenlegi, csupán az közös bennük, hogy a művek megszokott, közvetlen megtekintése egyik napról a másikra lehetetlenné vált. Esetünkben – a november 11-től érvényben lévő rendelkezések értelmében – a műveket magukba foglaló terekbe biztonsági okok miatt nem léphetünk be. Ám máris tegyük különbséget az állandó, nagy múltú, történelmi távlatba helyezhető, tehát hosszabb ideje lényegileg változatlanul a közönség rendelkezésére álló (kanonizált) gyűjteményeket bemutató, illetve a kifejezetten időszakai, főként kortárs kiállításokra szakosodott galériák között.

A különbség nem csupán technikai, hanem – legalábbis a néző, a közönség felől szemlélve – mondhatni: lélektani. Egy példával megvilágítva: másként tekintünk arra a bezárt dobozra, amely esetleg maga is remekmű, tartalma hírneves és változatlan, és másként arra, amely inkább „tárolóeszköz” és tartalma folyton változik. A két esetben eltérő lesz a megtekintés lehetetlensége miatt érzett élményérzés jellege-minősége, ami tehát attól függően változik, hogy hol (miben), mit és milyen időtávon zárnak el előlünk.

Felvetődik a kérdés, hogy valójában a látvány (a tartalom) vagy a megtekintés rituáléja, társasági aktusa hiányzik jobban? Indokoltnak tűnik az a válasz, hogy van, amikor a látvány-tartalom, s van, amikor a társasági aktus, az a bizonyos ceremóniális rész a fontosabb, illetve normál körülmények között a kettő összefonódva és egymásba játszva érvényesül. A hajdani londoni kiállítás arról győz meg bennünket, hogy a látogatási élmény legalább annyira fontos volt, mint a látni kívánt mű, ha nem fontosabb! Joggal feltételezhetjük, hogy a látogatók többsége nem amiatt az egy kép miatt ment el a galériába, hanem az újr látogatás lehetőségével élt örömmel! Ugyanakkor mégis szükséges volt valami odaillő műtárgy, amire a látogatás irányult. Ha semmit nem mutattak volna be, akkor kevesebben vagy senki sem ment volna el, de az is valószínű, hogy amikor újra megtekinthetővé vált a teljes gyűjtemény, az sem váltott ki akkora lelkesedést és érdeklődést, mint a szükség szülte egyfestményes tárlat.

A mostani helyzetben tulajdonképpen a múlt századi történet inverze képzelhető el. Minden alkotás a helyén maradhat, hiszen nincsenek veszélynek kitéve, de mivel az emberek egymást veszélyeztetik, ezért biztonsági okok miatt mindig csak egy látogatót engednének be az épületbe.

A nagyírú, állandó műgyűjteményt őrző intézmény ajtaján belépő vendégnek – minden bizonnyal – először a nagy csend tűnne fel.⁵ De a magányos látogató

⁵ Na, nem mintha általában zajosak lennének a kiállítóterek, bár mostanában a régebbi tiszteletteljes múzeumi viselkedést és a jellegzetes fojtott suttogást lassanként felváltja egy másik viselkedés és a velejáró zsidongás, amit tulajdonképpen nevezhetünk egyszerűen kortárs zajnak is.

aligha fog elmélni azon, hogy vajon a művek csendjét⁶ „hallja,” vagy a kihalt terek némaságát érzékeli, mint ahogyan azon sem fog spekulálni, hogy alkalmas lehet-e a pillanat arra, hogy meglesse, milyenek a művek amikor „magukban” vannak, elrejtve a tömegek tekintete elől, hasonlóan a korai gyűjtemények darabjaihoz, amelyeket kizárólag privát megtekintésre szántak és a kényesebb festményeket függöny zárta el a nemkívánatos pillantások elől. (Persze az, hogy *milyenek* a művek elzártágukban, hasonló okok miatt marad talányos, mint Schrödinger macskájának állapota; a megfigyeléskor ugyanis eleve másként léteznek, mint teljes elszigeteltségük szuperpozíciójában.)

Feltehetőleg a legtöbb érdeklődő most, hogy végre zavartalanul kettesben lehet a művekkel, nagyon távolinak érezné azokat, vagy ellenkezőleg, túl közelinek. A szokatlan körülmények miatt nem találná a mérőpontot, amihez viszonyíthat mozgást, viselkedést, nem lenné a helyét, azaz a megfelelő távolságot és szerepet, azt a bizonyos megszokott-bevált látogatói attitűdöt, amelybe régebben magától értetődő módon belehelyezkedett.

Az időszaki, kortárs kiállítások bemutatására szakosodott galériák terében a magányos megtekintéskor kevésbé bizonytalanodna el a néző, nem érezné magát annyira idegennek, mert más a csend és másféle az egyedüllét, tudniillik a hely – az egymást váltó jelenetek sorozatának színpada – jellegénél fogva a változatos-ságot és a sorrendiséget sugározza. A rövid ideig látható tárlatok lehetnek szenzációsak, korszakalkotók, de nincsenek *rögzítve* bemutatási helyükhöz, hanem csak „átutazó” vendégek egy tranzitváróban, ahová a néző is betér azzal a céllal, hogy megszemlélje a napjaink művészeti sokféleségéről szóló tarka képeskönyv egy fejezetét, amit majd követ egy másik, harmadik és így tovább. Egyszóval másféle időélménynek lesz részese. Ha rajta kívülálló okok miatt nem sikerül bejutnia, akkor ugyan bosszankodhat, hogy elszalasztotta a lehetőséget, de nem hibáztathatja magát, miért nem nézte meg mondjuk évekkorábban, hiszen akkor még nem is volt megtekinthető. Igaz, azzal sem nyugtathatja magát, hogy majd, esetleg évek múlva megnézi, mert arra nincs garancia, hogy újra és ugyanúgy megrendezik, nem beszélve arról, hogy később ő sem lesz már ugyanaz a látogató.

A bezárt kiállítóhelyeken a kiállításplakátok rendületlenül jelzik, hogy mi van a zárt ajtó mögött. A galériák aktuális kiállításairól tájékoztató plakátok megtekintésmozzanatában az oly jól ismert, mindennapos utcai kirakatnézegetés köszön vissza.

A plakát és kirakatnézegetés, az időtöltő hirdetésböngészés afféle célirányos, kedvtelő, tájékozódó, szórakoztató elfoglaltság, amelyre akkor is sort kerítünk, ha nem áll szándékunkban közelebb kerülni a hirdetés tartalmához, illetve ha a bolt

⁶ Utalás Maurice Blanchot *Az utolsó író halála* című írására. Kalligram, 6. sz. 48–50.

– vagy mint esetünkben a galéria – zárva van, tehát olyan sajátos cselekvésforma, amely nem igényel feltétlenül folytatást, mert önmagában teljes és befejezett. A „*megtorpanás*” és/vagy a „*rápillantás*” mellett a néző és a tartalom között húzó-dó határvonal át nem lépése teremti meg a szituáció sajátos értékét, értelmét és hangulatát. Maradunk a határ innenső oldalán, de a felénk nyíló túlnani világ látványára kapcsolódik tekintetünk. Amit így kintről átélhetünk, azt odabent nem lenne lehetőségünk átélni, megtapasztalni. Ennek megfelelően, amit a kiállításplakát nyújthat, az a kiállítástól eltérő művészettapasztalás. Nem azt és nem úgy kapjuk, amit a tárlaton, hanem mást és másként. Éppen ez a lényege! Nem „direkt” a műről szól, hanem a mű „eseményéről.” Egy impulzus, egy szikra, amely talán még akkor is megmarad, ha sem a mű, sem a tárlat már nem rekonstruálható, de persze nem attól igazán érdekes, hogy csekélyége miatt túlélő-hírmondó maradhat, hanem ahogy saját nyelvére átírva összefoglalja a kiállítási látnivalót.

A kiállításplakát nem pillanatfelvétel és nem műtárgyfotó. Nem a tárgyat és/vagy egy történet mozzanatát dokumentáló, hanem a műveket másként befoglaló és „*eseményükbe keretelve*” közvetítő kép, amely képes beszélni leendő, időszerű és az elmúlt kiállításról egyaránt. Joseph Kosuth írja, hogy: „minden művészetről szóló szöveg mögött egy műalkotás lehetősége rejlik.”⁷ Márpedig a kiállításról hírt adó plakát, a maga nyelvén, a művészetről szól. Tulajdonképpen egyedül a kiállításplakát kapcsolódik kitartóan közvetlenül a kiállításához és az ott szereplő művekhez. Nem árucikket, hanem a képzőművészet jelenlétét, annak valóságát hirdeti. Éppen ezért – más plakátoktól eltérően – nem merül ki szerepe a közönség-tájékoztatóban és megjelenésének esztétikája nem pusztán alkalmazott grafikai kérdés. Nem műalkotás (bár akár az is lehet), de nem is olyan, mint a többi, fogyasztási terméket-eseményt népszerűsítő utcai plakáthírmondó. A kiállítási plakátok létező művészek létező tárlatainak speciális, (plakátnyi) lenyomatai. Afféle „művészetről szóló beszéd,” amelyek mögött valódi alkotások vannak, és amelyek megerősítenek bennünket arról, hogy a „dobozban” tényleg van valami, azaz a galéria – esetünkben a jászberényi Lehel Filmszínház kiállítótere – nem üres, hanem történetesen Bugyi István József és Lisányi Endre gondosan elrendezett grafikai reflexióit tartalmazza.⁸

⁷ „Behind every text about art rests the possibility of an artwork.” Joseph Kosuth: *The Play of the unsayable: A Preface and Ten Remarks on Art and Wittgenstein*. In: Joseph Kossuth, Freud, Wittgenstein and Musil. Ed. Leo Castelli, 2012, 22. o.

⁸ Jelen körülmények között, talán valóban egy remek, áthidaló megoldást jelentene, ha kirakatüvegek és üvegajtók-ablakok mögé szerveznének folyamatosan megtekinthető plakátnyi tárlatokat; a Mobil Bódé Galéria már évek óta sikerrel használja ezt a bemutatáslehetőséget.